

Postavy III.

KLIKA FRANTIŠEK

narodil se 10. prosince 1896 v Praze, zemřel 15. února 1956 v Praze. Český divadelní a filmový herec, činoherní režisér a herecký pedagog. Člen činohry Zemského divadla v Brně v letech 1924—1941 a Českého lidového divadla v Brně v letech 1942—1944.

Je z generace herců, k níž patřili Zdeněk Štěpánek, František Kreuzmann, František Šlégr a která prošla tvrdou školou u kočujících divadelních společností, kde musel herec spoléhat především sám na sebe. Výsledkem této soběstačné přípravy byla na jedné straně profesionalita, která neslevuje a nepovolí improvizaci, na straně druhé však také jistá okázalá, do sebe uzavřená svrchovanost, která jen těžko přijímá podněty a které proto někdy hrozí stereotypnost ve volbě výrazových prostředků. Když se od sezóny 1924—1925 stal Klika nově angažovaným členem Národního divadla v Brně, měl ve svých osmdvaceti letech za sebou několikaleté působení u Divadelní společnosti R. Lince. Svou hereckou individualitu v oboru převážně charakterním však mohl upevnit teprve během svého brněnského angažmá. Zastihl ještě éru ředitelování Štechova, po ní éru Neumannovu, kdy byl šéfrežisérem činohry Ru-

dolf Walter, a konečně (po krátkém intermezzu Zítkově) éru Václava Jiříkovského, která skončila počátkem listopadu 1941, kdy byl Jiříkovský zatčen gestapem. Jako herec a režisér zůstal Klika v Brně až do osvobození v květnu 1945. V posledních válečných a okupačních sezónách byl činoherní soubor součástí Českého lidového divadla v Brně, které hrálo pod záštitou Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ); z nařízení Pracovního úřadu ze dne 1. 9. 1944 byli nakonec členové a zaměstnanci Českého lidového divadla v Brně nasazeni na nucené práce do brněnské Zbrojovky. S brněnským divadlem se Klika rozloučil režii Mahenova *Janošíka* (premiéra 27. května 1945 v divadle Na hradbách) a pak odešel do Přerova, kde po jednu sezónu (1945—1946) působil v Hanáckém divadle. Po příchodu do Prahy hrál nejprve v Činohře 5. května (1946—1948) a pak se stal členem nově založeného Divadla Státního filmu, kde se mohl znovu uplatnit i jako režisér. Po zániku této scény hrával pak už jenom ve filmech. Zemřel nedlouho před svými šedesátinami. Byl rovněž autorem divadelní příručky *Jak vytvořím masku*, která se dočkala několika vydání, naposledy v roce 1945.

František Klika byl ve své době herec vpravdě nepostradatelný, schopný obsáhnout široký repertoár rolí vážných a komických, zvláště však tragikomických, jak o tom svědčí zejména Klikovy postavy moliérovské a z nich zvláště *Harpagon*, na druhém pólu pak třeba Haškův *Švejk*. Rejstřík Klikova repertoáru měl neobyčejné rozpětí, protože se pohyboval kolem dramaticky za-

Se Zdeňkou Poláčkovou a Antonínem Jurečkou (uprostřed) v autorské operetě *Z pivovarské zahrádky* (Zemské divadlo v Brně, 1940)

lidněného světa pokřivených, rozporných a dvojnásobných postav. Vedle Harpagona a Švejka to byla zejména postava Kohouta, rodinného tyрана ze Svobodovy veselohry *Poslední muž*, která zaznamenala jak u kritiky, tak u řadových diváků mimořádný ohlas.

Podobně jako jiní členové hereckého souboru (Václav Baloun, Jaroslav Lokša, František Slégr nebo Stanislav Hejný) uplatňoval se i František Klíka čas od času jako činoherní režisér: během svého brněnského angažmá nastudoval přibližně dvě desítky představení. Bývaly to režie v běžném slova smyslu herecké, vycházející z názoru,

V titulní roli Haškova *Dobrého vojáka Švejka* (Národní divadlo v Brně, 1928)

kovo nastudování *Dobrého vojáka Švejka* [1928] ve vlastní scénické úpravě, kde zároveň vytvořil jednu ze svých nejproslulejších hereckých postav. K Švejkovi se znovu vrátil o pět let později, a to v původní hře *Dobrý voják po 250 letech* (1933), kterou napsal ve spolupráci s Bohumírem Poláchem.

Do širšího diváckého povědomí se František Klíka zapsal svými postavami filmovými. Třebaže s filmem začal spolupracovat dosti pozdě, až v letech kolem své padesátky, zaujal diváky i kritiku téměř v každé z oněch dvou desítek větších i menších rolí. Poprvé na sebe výrazně upozornil ve filmu Otakara Vávry *Šťastnou cestu* (1943) jako jeden z profesionálních karbaníků v tajné herně. V pistolnické frašce z divokého západu *Pancho se žení* (1946), druhém a posledním filmu režiséra Rudolfa Hrušínského, dostal výjimečně příležitost uplatnit své herecké schopnosti i v poloze komediální. Umělecky nejzávažnější byla role komisního přednosty ve filmovém debutu Bořivoje Zemana *Mrtvý mezi živými* (1947), kde se před kamerou znovu setkal s hereckými kolegy ze svého brněnského

Franci v *Periferii* Františka Langra (Národní divadlo v Brně, 1928)

že zkušený herec musí být více méně samostatně zkušeným režisérem. Z hlediska dramaturgické volby představovaly v tehdejší repertoáru obvykle okrajovou záležitost, jak je ostatně patrné ze samých titulů: *Svatební cesta*, *Vykutálený paroháč*, *Kostelní myška*, *Dvě šťastná srdce*, *Máma se musí vdát* aj. Jen výjimečně se setkával s dílem tak nebo onak pozoruhodným jako byli Bartošovi *Hrdinové naší doby* (1927), Schönherrova *Đábllice* (1927), Vachkův *Lišák Stavinoha* (1928), Svobodův *Poslední muž* (1932). Za zvláštní zmínku stojí Klí-

působení: s Karlem Högrem, Františkem Šlégrem a Milošem Hájkem.

Klikova spolupráce s filmem nabyla na intenzitě od roku 1948, kdy se stal členem nově vzniklého souboru Divadla státního filmu; na jeho scéně se pak uplatňoval nejenom jako herec, ale příležitostně i jako režisér. Až na několik netypických výjimek byl ve většině filmů nucen hrát negativní postavy — bývalé nacisty, kolaboranty, kapitalistické příživníky a odpůrce socialistického zřízení. I na malé ploše několika scén a bez dostatečné opory v textu vytvářel Klika tyto postavy s takovou věrčhodností, že to někdy až narušovalo ideový záměr tvůrců: kladní hrdinové těchto filmů půso-

S Eduardem Dubským (vlevo) a Karlem Högrem (vpravo) ve filmu *Mrtvý mezi živými* (1947)

Lišák Stav: noha ve stejnojmenné hře Emila Vachka (Národní divadlo v Brně, 1928)

bili pak jako neživotná schémata vedle působivě zahráných antagonistů v Klikově ztělesnění. Ve filmu režiséra Václava Gajera *Pan Habětín odchází* (1949) to byl nacist *Jännicke* dosazený za okupace do továrny na chemické sklo; v Kubáskově vesnickém dramatu *Žízeň* (1950) velkostatkář *Bervida*, zneužívající následků katastrofálního sucha pro své nekalé záměry; v dalším Kubáskově filmu *Zvony z rákosu* (1951), situovaném do druhé poloviny minulého století, podnikatel *Moc*, který si z bídy rákosácké chudiny vybudoval blahobytný život; ve filmu *Únos* (1953) režisérské dvojice Kadár-Klos zkrachovaný kavárník *Řezníček*, jediný z cestujících dopravního letadla, který byl zasvěcen do akce únosců. Poslední film s Klikovou hereckou účastí, *Rudá záře nad Kladnem*, kterou režisér Vladimír Vlček natočil podle románu Antonína Zápotockého, byl do kin uveden až po herečce smrti.

Prameny a literatura: Tauš, K.: Padesát let českého Národního divadla v Brně, Brno 1934; Kurš, A.: Činohra Divadla 5. května, Divadelní zápisník 1, 1945—1946, str. 425n.; Balvín, J.: Moravské divadlo mezi dvěma válkami a jeho režie. (Disertační práce filosofické fakulty v Brně, 1948; Bundálek, K.: Po stopách pokrokových tradic činohry, in: Velká pochodeň. Sborník k pětasedmdesátému výročí Státního českého divadla v Brně. Redigoval Artur Závodský, Brno 1959, str. 19—28; Týž: Kapitoly z brněnské dramaturgie, Brno 1968, zvl. kap. O součinnosti umění a života, str. 55n.; Putování múzy Thálie. Sto let Státního českého divadla v Brně, 1884—1984, Brno 1985.

VK